

DET BALTISKE EVENTYR

ved Bente Thorborg

Bornholms Højskole har i mange år haft nogle specielle lokalhistoriske Sommerkurser i for- og efteråret. Endnu i 1989 hed de "Bornholm, et særligt stykke Danmark", men efter åbningen mod øst kaldte vi dem "Bornholm, en ø i Østersøen". Det var et signal om, at vi på Bornholm nu skulle prøve at genindtage øens historiske plads som et af knudepunkterne i samkvemmet mellem Østersøens lande.

Hvordan højskolen kunne bidrage mere hertil, var et spørgsmål som optog os, og i sommeren 1991 bad vi Steen Balle tage på en opdagelsesrejse til det tidligere Østeuropa. Han skulle dels planlægge en skolerejse for den kommende vinterskole, dels søge kontakt med baltiske institutioner, så vi kunne få elever derfra på højskolen. Begge dele lykkedes: Han fandt et egnet mål for de følgende års skolerejser i det østlige Polen og fik kontakt med to estiske piger, Anu og Anneli, som vi med støtte fra Demokratifonden havde som elever på forårsskolen 1992. Det var begyndelsen til det baltiske eventyr, som vi oplever på højskolen i disse år.

Det følgende år blev Bornholm udnævnt til at være "Baltisk Uddannelsesø", og lige siden har indenrigsministeriet bevilget betydelige beløb til udvikling af samarbejdet mellem Bornholm og de østlige østersølande. Mange af de gæster fra østlandene, som herefter strømmede til Bornholm, har besøgt os for at høre om den unikke danske højskoletradition. Men vi har også selv haft glæde af ordningen. På vinterskolen 1992/93 havde vi således 4 estiske elever, 2 gennem Baltisk Bro fra Saaremar og 2 gennem Silvi Teesalu på Det danske Kulturinstitut i Tallinn.

Og så tog det fart. Allerede i månederne fra februar til maj 1993 havde vi 13 estere på kost. De blev undervist på AMU-centret, men boede på højskolen. Anneli fra vinterskolen året før var deres tolk. I foråret 1994 havde vi på samme måde et tilsvarende hold fra Jumala i Letland, AMUletter døbte vi dem.

Fra 1993 har vi desuden hvert år af holdt et intensivt månedskursus i dansk sprog, samfund og kultur for nøglepersoner i Estland, Letland og Litauen. Aprilkurset, kalder vi det, og det ligger i den periode mellem vinterskolens afslutning og sommerskolens begyndelse, hvor skolen ellers ville være lukket. Deltagerne udvælges af de 3 danske kulturinstitutter i de baltiske lande blandt folk med erhvervsmæssig eller studiemæssig kontakt med Danmark. I 1993 havde vi 21 deltagere, i 1994 29 og her i 1995 er vi af amtet indstillet til at modtage 36.

På vinterskolen 1993/94 havde vi 10 baltiske elever, 3 fra hver af de baltiske lande og 1 fra Slupsk i Polen. Og på den nuværende vinterskole har vi 13, heraf 3 fra Polen.

Det var så de faktiske forhold i jernindustrien. Men hvad med alt det andet, mødet og samværet med rigtigt levende mennesker fra vore nabolande derovre østpå. Ansigter træder frem - videbegærlighed - ordbøger - glubende appetit - udtaleøvelser - vandreture ud i det bornholmske landskab. Smil, latter og tårer i øjnene, da bussen svingede ud fra parkeringspladsen med kurs mod Stockholm. Ses vi mon igen?

I glimt skal nogle af deltagernes og vore indtryk fra det sidste aprilkursus fastholdes her på papiret. Katrin Veiksaar fra Tallinn har oversat en række af sine dagbogsnotater til brug for årsskriftet:

6. april 1993

Det var allerede mørkt da vi ankom. Forstander, hans kone og deres hund så meget sympatiske ud. Jeg gad vide har alle skolelærere skæg?

7. april

Der er 30 mennesker her. Ester, letter og litauere. Vi taler ikke meget med hinanden stadigvæk.

10. april

I formiddags var vores første tur rundt på Bornholm. Vores fører er Svend-Åge (med skæg!!). Allerede i Tallinn hørte vi bare varme ord om ham. Han er fantastisk! Da det fortsætter på samme måde, vider vi i slutningen af kursus mere om Bornholm som bornholmerne selv.

14. april

I morges talte Bente - vores dansklærerinde - om Karen Blixen. Timen var god, fordi Bente selv er enormt interesseret i Blixen. Og jeg kan godt forstå: Blixen var fantastisk kvinder og eventyrer. Bente lovede at vise os "Mit Afrika" i aften. Bare nogle af os har set den før.

17. april

"Mit Afrika" var dejlig! Men der kommer nye og nye overraskelser om dansk kvindelitteratur. Lillian - vores litteraturlærerinde - talte om Tove Ditlevsens liv og kærlighed. Ditlevsen havde mærkelig skæbne og pragtfulde digte.

19. april

Jeg fik mit første brev i dag. Selv om det er fint her, har jeg hjemvej.

20. april

I onsdags var vi i Gudhjem. Røde tage og små husene. En smuk by! Vi købte en is med Ellen. (Ellen bor i det samme hus. En sød pige). Hun lo og sagde, at vi skulle starte at tænke om vores figure. Rigtigt! At spise faktisk 5 gange om dagen er for meget!

21. april

"Man siger, at Bornholm er en smuk ø - hvad synes du om det? skriver min ven fra Tallinn. Selvefølgelig! Den er simpelthen pragtfuld.

22. april

Vi spiser på det samme bordet med lærere. Man plejer ikke at gøre det i estiske skoler. Karsten er perfekt forstander, synes jeg. Han vider godt hvad betyder disciplin, men han aldrig undertrykker sig. Også har han store kundskaber.

23. april

Nogle af os keder sig. De siger, at de er lidt skuffet over kursus, fordi der er så få danskere her. Det er sand. Vi taler meget på estisk, russisk og engelsk med hinanden. Men ikke dansk.

24. april

Lillian ville vise os "Barndommens Gade" i dag aftes, men videobåndoptager gik i stykker. Så inviterede hun os hos hende. Vi så filmen om dansk forfattere. Lillian serverede te og viste os hendes familiealbummer. Det var meget hyggeligt. Hun er sød.

25. april

Det er mandag igen. I søndags gik vi til Ekkodalen med Ellen. Vi lavede te og sandwicher med. Det var lidt koldt men sjovt.

27. april

Vi så Martin Andersen Nexøs "Pelle Erobrer". Bille August er den bedste!

30. april

Det var vores dejligest tur i dag. Vi tog til Hammashus. Solen skinnede og vi gik i række langs med kysten. Der var vand overralt hvor du ser på. Alle talte om den, at det er trist at afrejse. Jo, den var en fantastisk måned her.

3. mai

Jeg har pakket alle mine ting og venter nu på vores bus. Først kører vi til Stockholm. Det var vores sidste fest i går. Den var sjov. Nogle af os spillede et spil. Svend Åge lo så meget, at tårerne startede aflyder. På bordet sad jeg ved siden af Vibeke - begynderes dansklærerinde - hun er meget lystig og venlig. Og ler meget. - Men den vigtigste var, at vi talte dansk!! Tak!

Katrin og hendes veninde Gea passede foruden danskundervisningen også på bedste vis skolens kiosk. - Flot at de magtede det med priser og varer. Katrin er nu tilbage i Estland, hvor hun studerer dansk på universitetet i Tartu.

Juta Reiska er også fra Estland. Hun er korrespondent og mor til 3 børn. 1. juli sendte hun nogle billeder fra det samme ophold med et brev, hvorfra jeg citerer nogle passager:

21/07-94

Kære Bente!

I dag rejser hyggelig bløde skyer i retning af Bornholm og mine tanker sammen med dem. Det er en herlig lejlighed til at besøge denne lille ø igen. Mange dage er gået hen og denne måned på Bornholms Folkehøjskole er kun blevet en skønne minde. Vores rejse hjem til Estland endte så fint. Da vi afsejlede fra Stockholm, gik solen ned. Det var et pragtfuldt syn! I dette øjeblik følte jeg, at rejsen var ophørt og sammen med ny solopgang begyndte igen mit hverdags liv med sine glæder og bekymringer.

Af og til har jeg tænkt om Bornholm for at finde ud de mest livagtige minder. Foran mine øjne forløber forskellige naturbille der, der er også Oluf Høsts "Tågen kommer", Holger Drachmanns "Sakuntala", Carl Nielsens 1. symfoni, Karen Blixen, danske sange og selvfølgelig hyggelige og glædelige dage fuld af nye oplevelser på skolen.

Da jeg kom hjem, så jeg min kalender af moderne dansk malerkunst igennem og nu var det som et møde med gamle venner.

Mange danske lagkager har fundet sine ende inde i mine børns maver. Det var en stor lykke, at jeg ikke bragte opskrifter af småkager med, anderledes kunne jeg ikke komme ud af køkkenet ...

Kærlig hilsen

Juta

Ved kurssets slutning afholdt jeg en prøveeksamen for det øvede hold på højt niveau. - Det er den prøve, der kræves af udlændinge, der ønsker at studere på de højere uddannelser i Danmark. Et af emnerne var: "Skriv et essay om et godt liv". Juta valgte et andet emne, for hun syntes ikke, hun kunne skrive om sådan et. Men en uge senere gav hun mig alligevel et par ark i hånden med titlen "Et godt liv". Hun havde nemlig været med Svend Aage og holdet på besøg hos Erling Jensen på Buddegaard ved Nexø, og det havde givet hende mod på emnet.

Et godt liv.

For en uge siden vidste jeg ikke hvad jeg kan skrive om et godt liv. Fordi det ikke er så let at sige, at den her ting er værdifuld og den der er ikke så vigtig. Vores overbevisninger forandrer sig jo med tiden, det kommer da også an på livsstil og offentlighedens tarv. Hvis man sulter, mener man at man skal have nok mad for at være lykkelig. Hvis man har mange penge, tror man, at det ville være dejligt at have mere, osv, for det meste er det sådan: hvis et behov er tilfredsstillet, kommer der straks et nyt. Man er altid utilfreds.

Men i fredags besøgte vi Buddegaard som er den ældste slægtsgård på Bornholm. Ejeren, Erling Jensen, viste os sin gård og fortalte om gårds historie. Han var så rolig som kun være en, der har fundet meningen med livet. 400 år i række har hans slægt boet og arbejdet derhenne. Hver enkelt ting på gården er i forbindelse med hans forfædre og det er hans liv også. Det, at han er af interesse for folkedans, understreger forholdet mellem ham og hans forfædre. På den anden side viser det hans behov for noget andet end hverdagsarbejde på gården. Livet er andet end arbejde. Man skal udtrykke sig på en eller anden måde. Samtidig får man de oplevelser, som hjælper man til at leve sit hverdagsliv.

Efter vi havde set gården og dens vide og dejlige omgivelser, så vi billeder af gården. Vi var ved at tage afsted, da ejeren tog et savblad og spillede en lille vise. Jeg var bange for at ånde, jeg var bange, at visen måtte gå i stykker. Fordi det var mere end en vise, det var som det sidste penselstrøg, der afsluttede ejerens livsbillede.

Da vi kørte ud af gården, var det lige som vi kørte ud af den lille fuldstændige verden. Og jeg kom på den tanke, at det der liv var virkelig godt. Erling Jensen har en livsholdning, han har fundet sit sted på jorden, mens han bygger sin egen pragtfulde verden, som er en del af slægtens arbejde. Er det ikke et fantastisk godt liv?

Den sidste, jeg har hørt fra, er Peteris Jankavs fra Letland. Han oversætter dansk litteratur til lettisk. Og han spildte ikke tiden, mens han var her på kurset, for i fritiden nåede han at over sætte et stort stykke af en af Svend Aage Madsens bøger. Han blev meget optaget af Karen Blixen og hendes fortællinger under kurset, så han har bedt om at komme tilbage her på efterårsholdet, for at lave en prøveoversættelse af hendes fortælling "Aben" med henblik på en mulig udgivelse af "Syv fantastiske Fortællinger". Han har givet mig et tilbageblik på aprilkurset til årsskriftet:

Mange af de baltere, som tilbragte april og begyndelsen af maj 1994 på Bornholm, havde inden da sikkert ret tågede forestillinger om øen. Det var nok kun få som, når de hørte navnene Østerlars, Nyker eller Olsker, vemodigt ville sukke: "Ak ja, de enestående rundkirker - hvordan skulle det vel være muligt at få dem at se." Da denne mulighed blev en realitet, viste det sig imidlertid, at alt det sete langt oversteg forventningerne, og at rundkirkerne blot er en lille del af de seværdigheder, der rent faktisk findes, hvor man end vender sig på Bornholm.

Men vores hovedmål var ikke at beundre de historiske seværdigheder og naturen. Bornholm mangler ikke turister, som - i modsætning til os - betaler for den oplevelse af egen lomme. Vores gruppe på 29 personer bestod af folk fra de tre baltiske lande, som ønskede at lære mere om dansk historie og kultur og at påbegynde eller fortsætte studiet af dansk sprog. Og man må sige, at trods den relativt begrænsede periode gav Bornholms Folkehøjskole en strålende mulighed for at gøre betydelige fremskridt i så henseende. Dog udtrykker summen af faktuel viden ikke alt. For os baltere, som er vokset op med det totalitære sovjetiske uddannelsessystem, var det umådelig vigtigt at opleve den danske højskoles ganske anderledes frie og utvungne atmosfære, som frigør mennesket og vækker dets slumrende evner. Og mon ikke det også var interessant for danskerne at lære os at kende - estere, lettere og litauere - og se, hvad der forener og adskiller os, at få bekræftet

det udbredte synspunkt, at balternes appetit vel nok er større ... Denne april gav os mulighed for at leve i en anden rytme, rolig og fredelig, og oprigtigt talt at komme lidt på afstand af en vis spænding, som hersker i vores hjemlande.

Vi ankom til Bornholm sent om aftenen, i mørke, men da vi tog hjem, var det en solfyldt maj-eftermiddag. Og om bord på færgen var det ikke kun ét par øjne, som fortsat spejdede mod Bornholm, da øen allerede var forsvundet bag horisonten.

Foruden et team af skolens egne lærere var der også to gæstelærere med på kurset. Ella Jallov underviste i den danske demokratiske tradition, mens Vibeke Tungelund gav begynderundervisning til de mindre øvede i dansk. Da jeg spurgte, om hun ville bidrage til disse erindringsbilleder fra lærerside, sagde hun med glæde ja:

Mine indtryk omkring undervisning af baltere, begynderniveauet, april 1994.

Joh!

Tankerne var mange inden mødet med balterne i april måned. Var de virkelig oprigtigt interesserede i at lære dansk? Dansk, som er et meget lille sprogområde og tilmed så svært tilgængeligt? Var det virkelig derfor, de kom, eller skulle de bare have en måneds ferie med god mad og underholdning?

Pu-ha! Jeg får mørkerøde ører ved gensynet med mine egne fordomme!!! Og jeg har endda i mange år undervist indvandrere og flygtninge!! Men jeg tror, at jeg blev ramt af de tanker og følelser, som mange danskere har nu, hvor krisen kradser i krogene.

Efter en kort sproglig test sad jeg med 8 ivrige kursister på begynderniveauet. ALLE havde de studeret/taget undervisning i dansk i kortere eller længere tid. Een var sågar dansk/litauisk translatør, som følte behov for at høre talesproget og dets prosodi helt fra grunden. Hun var god at have på holdet som tolk, og af og til kunne hun forklare grammatiske og udtalemæssige problemer med henvisning til deres egne sprog - deres fællessprog er/var russisk, som de kun nødtigt talte.

Undervisningen var et herligt kulturmøde. Hvor var pegepinden til at pege de "dumme" ud med - og afstraffe dem? Hvorfor skældte læreren ikke ud, når ens arbejde ikke var perfekt? Og læreren, der sad på katederet og skrupgrinede over udtalefejl og andre "forsøg" med sproget? Fremmedartet for kursisterne. Den demokratiske livsindstilling, der ligger bag denne form, blev ivrigt diskuteret til fordel for min/vor danske undervisningsform.

Indlæringshastigheden var en udfordring for mig. De ville have MERE hjemmearbejde, og det skulle være svært! Dialog-opgaver var populære hos kursisterne, - men gav mig et enormt tilretningsarbejde sprogligt og i forhold til prosodi med trykstreger m.m.; men det var rigeligt arbejdet værd. De havde en næsten umættelig appetit på at lære sproget. I starten var det dem næsten forbudt, at holde fri i deres fritid - der skulle studeres hele tiden! 1-2 sider med skriftlige øvelser var for lidt hjemmearbejde. 4-5-6 sider var et passende antal til næste dag. Afspilning af bånd med den indtalte tekst kunne høres mange steder i huset. De VILLE virkelig lære dansk. Og det skulle være nu! Og det skulle gå stærkt. Jeg tror, at de fleste kursister ville kunne honorere kravene til Dansk-prøve 1.

Jeg oplevede en gruppe mennesker, som aktivt ville gøre en indsats for at bringe sig selv og deres lande videre i udvikling. Demokrati, bedre sociale og økonomiske forhold var nøgleordene. Uddannelse og administration på alle niveauer efter vestligt forbillede, stod som det store mål. Bornholm, som repræsentant for Vesten, var bare et slaraffenland. En litauer har sågar udtalt, at vi havde bare alt for meget. Det var for overvældende at være her. Hun glædede sig til at komme hjem igen. Var det mon sådan vi så på amerikanerne for 30-40 år siden? De fattede ikke, at vi havde

noget som helst at beklage os over. Her så de opfyldelsen af alle deres egne vildeste fantasier - og så var vi endda utilfredse!

At vor kulturelle arv kom fra samme "testamente", oplevede jeg som en yderligere uventet gave, men samhandel har jo i tidligere tider været naturlig, med den nære beliggenhed. Danskerne har jo også tidligere "forsøgt" sig i de baltiske lande. 1219 faldt Dannebrog ned fra himlen, ved slaget ved Reval, og Estland var knyttet til Danmark i ca. 100 år derefter. "Pandekageturen", som "Katten i Sækken" spiller, er en velkendt folkemelodi derovre - nedskrevet i 1300-tallet, så uden at være særligt historisk interesseret, har jeg alligevel nogle kontaktpunkter til den fælles kultur. Trods mange års tilhørsforhold til Sovjet, har de bevaret sindets og tankens lethed og frihed.

Mødet og samværet med balterne var på alle måder givtigt og opmuntrende. Deres energi, vilje og gå-på-mod var smittende og gav mig en umådelig lyst til at besøge deres lande. Og ikke mindst til at forske efter min families rødder. Min fars forældre udvandrede fra Letland ca. år 1900. Har jeg mon stadig familie derovre? Til sommer tager min søster og jeg afsted for at "kikke på sagerne", og da vil vi tage kontakt til alle de, der har inviteret til genvisit.

Det var vemodigt, at skulle tage afsked med dem; men vi blev enige om, at det ikke skulle være farvel; men på gensyn!

Mange venlige hilsner

Vibeke Tungelund

Selv har jeg ved mødet med de baltiske elever endnu engang konstateret, at jeg starter med at overveje, hvad jeg kan lære dem, og slutter med at glæde mig over, hvad de menneskeligt og kulturelt har lært mig. Tak til Amtet og til lederne af de tre kulturinstitutter, Rikke Helms i Riga, Silvi Teesalu i Tallinn og Audra Sabaliauskiene i Vilnius. Og tak til alle jer, der gæstede os. Alt godt i fremtiden for jer og jeres lande.

De bedste hilsener fra Bente Th.